

CARMELA

Table of Contents

CARMELA

DÓCZI LAJOS.

CARMELA

KIS MURÁNYVÁR

MENNYI?

FIFINE BOSZÚJA

SAECKERHETS-TAENDSTICKOR

EGY VEGYES HÁZASSÁG

A GRÓF SZAVA

TARTALOM.

KÉPJEGYZÉK.

DÓCZI LAJOS.

1845–.

A hatvanas évek vége felé a «fiatal óriások» egy kis csoportja a fürdő-utczai Kávé-forrásban tanyázik. Bohó álmokat álmodoznak, hirnévről, dicsőségről, irodalomról, költészetről beszélgetnek, olvasmányaikon édelegve maguk próbálják megrebbenteni a szárnyaikat. Talán egyik legigénytelenebb köztük s testben is legvéznább Dux Lajos, ki mint a bécsi Presse levelezője szerzi meg a jogczimet, hogy idejárjon. Német lapba ír, de azért a magyar irodalomért rajong, mert magyar a lelke és a szive. Sopronban született 1845-ben.

Az ifjú óriások egyik-másikának már neve kezd lenni az irodalomban. De hol van ő még attól? Az a név, a mit ő viselni fog, még ismeretlenül sincsen meg s nem fordul elő az ország semmiféle anyakönyveiben, schematismusaiban, népszámlálási névjegyzékeiben, nem hogy irodalmilag ismerős lenne.

Sok víznek kell lefolyni addig a Dunán, míg Duxból Dóczi, Dócziból Dóczy, Dóczyból báró Dóczy lesz.

A talentum fénye és a szerencse mosolya, e kettő kellett ahhoz a karrierhez, melyet a németkereszturi szegény boltos fia befutott. Egy nem lett volna elég.

Az 1867-iki kiegyezés után, mikor a magyar kormány megalakult, a Kávé-forrás fiatal óriásai is elhatározták, hogy hivatalt vállalnak. Akkor ez igen könnyen ment. Csakúgy be kellett állítani a miniszterhez a művelt ifjakkak, hogy szolgálni akarnak, mire a

miniszter bólintott a fejével, hogy jól van s kiszólt a hivatalozólághoz:

– János, állítson be kend valahová asztalokat a fogalmazó uraknak.

(De ha jó kedvében volt, akkor esetleg «titkár uraknak» mondta).

Igy léptek szolgalatba akkor többek közt Toldi István, Berczik Árpád, Bródy Zsigmond, Halász és Dux Lajos is, kit mint politikai resszortban jártasat és ügyeset Horváth Boldizsár beosztott Andrássy miniszterelnök mellé.

És ez jó volt neki is, ki egy hatalmas patronust kapott e nagy emberben, a kinek minden iránt volt érzéke, a mi egy országot nagygyá tesz, és jó volt Andrássynak is, a ki egy hű embert kapott Duxban, csak talán az irodalomra nem volt jó, mert egy énekes madarunk olyan aranyos, vonzó kalitkába jutott, ahonnan nem igen igyekezett kiszabadulni, hogy a szent berkekben csicseregjen, a hol a voltaképeni helye lett volna.

Mind a mellett 1871-ben, midőn a Teleki vígjátékok nyertesének a «Csók»-nak jeligés levélkéjét felbontották az akadémián, abból egy ismeretlen név került elő: *Dóczi Lajos*. Az akadémiikusok és írók csodálkozva oszlottak szét, tünődve rajta, ki lehet az illető. A mi nem is csoda, hiszen ez a név akkor egy pár órás volt csak, mivelhogy reggel jelent meg a «Budapesti Közlöny»-ben a névmagyarosítások közt, hogy Dux Lajos belügyminiszteri engedélylyel Dóczi-ra változtatta meg a vezetéknevét.

A név és a «Csók» tehát egy idős, – a név azóta patinát kapott, a darab ellenben most is oly friss és üde, mint a most szakított számócza. Még mindig adják s a közönség megtölti a színházat. A csók definicziója költészetünknek egyik maradandó gyöngye.

Mikor 1872-ben Andrássy Bécsbe ment a külügyek vezetésére, már annyira kedvelte Dóczit, hogy magával vitte és vice-versa Dóczy is jobban szerette Andrássyt, mint a muzsákat, teljes odaadással bocsátotta finom hajlékony tollát rendelkezésére s tíz-tizenkét évig kizárólag a hivatalnak élt, hol gyorsan haladt a diéta classis lajtorján, kinevezték osztálytanácsossá, kísérte Andrássyt különböző diplomatai útjain, minélfogva tele lett a kabátja rendjelekkel, magyar nemességet kapott, majd osztályfőnök lett s végül báróságra emelte a király kegye kevéssel nyugalomba menetele előtt.

Bár élete legszebb részét Bécsben töltötte, nálánál senki sem élt jobban benne a magyar bohémvilágban. Talán nincs jelentékeny író, a kivel ne levelezett volna, mint a hogy Goethe és Schiller korában leveleztek a litterátorok.

Egyébként is annyira magyar tudott ő ott maradni a császárvárosban, mint senki sem jobban a magyarok közül. Egy afféle magyar agens Bécsben. Annak tette meg a közvélemény.

A kinek magyarnak hivatalos baja volt Bécsben, valaki okvetlenül utasította:

– Ha nem menne a dolog, keresd fel Dóczit!

A ki doktor-professzort ment konzultálni, annak is azt a tanácsot adták:

– Jó lesz, ha felkeresed Dóczit és kérsz tőle egy pár ajánló sort, jobban megvizsgál a doktor.

Ha Bécsről volt szó, a Szent-István torony meg Dóczy jutott eszébe legelőbb az embereknek; ha onnan jött valaki, azt kérdezték tőle:

– Nem találkoztál Dóczival vagy valakivel?

Szóval az volt Bécsben Dóczy, a mi Thallóczy mostan, szives kalauza, mentora, protektora minden oda érkező magyarnak.

A Csók utáni kilencz évre terjedő hallgatást alig tudjuk megmagyarázni. Hogy tudott annyi ideig nem írni, megfoghatatlan. De végre is biztos volt, hogy visszaesik az irás mámorába, mint az alkoholista: nincs abból hosszú szabadulás.

S Andrassy bukása után csakugyan megszületett a Csók testvére az *Utolsó szerelem* 1879-ben s néhány évvel utána *Széchi Mária*, mind a két darab verses formában telve bájos részletekkel, melyek szerzőjüket első rangu költőink közé emelik.

Nyelvezete néhol nem magyaros, de oly hajlékony és annyi árnyalatot tud vele kifejezni, hogy finom vonalak és színek visszaadására azt még előtte senki sem használta annyi sikerrel. Sokan támadják nyelvét belekötve egy-egy kifejezésébe, mely a «debreczeni fülnek» idegen, pedig aligha nem az lesz a vége, hogy Dóczit egykor a magyar nyelv művészei közt fogja emlegetni az okosabb utókor, mely belátja, hogy a mit Dóczy hibázott a nyelv ellen, azt a nyelv muzsikája, lágysága érdekében tette; a mit a vámon ártott a nyelvnek, behozta neki kétszeresen a réven.

Még jobban tűnik ki nyelvvalakító és finomító ereje a Goethe Faustjának fordításánál. 1872-ben adta ki a magyar Faustot s vannak helyei, a hol az eredetit közelíti meg e koloritban utolérhetetlen átültetés.

De csinált legyen Dóczy bármit, az mind magán viseli talentumának gazdag erejét. Irályát hatalmasan tudta alkalmazni a genrehez. Mondják, hogy diplomatai fogalmazványai példái a

ravasz simaságnak, a melyek a Beust stylusát is verik. Publicistai dolgozatai súlyos argumentumokkal, ágyukkal, torpedókkal megterhelt pánczélos hajók, tárczái, melyeket német nyelven írt álnév alatt leginkább a *Neues Pester Journal*-ban, könnyed játszi röppentyűk.

Alig van olyan műfaj, melybe bele nem kóstolt volna. Írt elmés verseket a hajdani Borsszem-Jankóba, csinált opera-szöveget. Az elbeszélő irodalmat is művelte. Sőt ebbe a gyűjteménybe mint egyenesen ilyen került be.

Mit mondjunk róla mint prózai elbeszélőről? Azt, hogy a romantikus iskola hive, mint színműveiben. Thémái érzelgősek, de az előadása fordulatos, élénk, színes és lebilincselő. Az olvasó érzi, hogy gazdag forráshoz jutott.

Dóczy ez idő szerint hatvanegy éves fiatal ember, élénk, virgoncz mint egy fűj. A rózsabimbók évadja mindazonáltal elmúlt. Ideje, hogy átcsapjon a prózai elbeszéléshez. Szólót vár ősszel a közönség s ha a Párkáknak van eszük, el nem engedik neki a kilencz esztendő, a melylyel adósa maradt az irodalomnak.

Mikszáth Kálmán.

CARMELA

Első kiadása megjelent 1890-ben.

I.

(Villa Montelione.)

Sicilia keblén mint egy drágakő ragyog a gyönyörű Palermo. Az utas a kék tengeröbölben, mely e szép várost mossa, megtalál mindent, a mit szíve kíván – és még valamit a minden fölé.

A «minden» ennyiből áll: Kies, verőfényes éghajlat, hatalmas, de mégis bájos vidék, elegáns és kényelmes nagyvárosi élet, mely a hamisítottan nemzeti jelleget a nemes vendéglátással egyesíti. A Hôtel des Palmes fogadósa itt úgy fogad bennünket – oly kedvességgel és méltósággal – mintha nem fogadós, hanem szíves házigazdánk volna. A számos főnemesi családok ősi palotái viszont a legkisebb ajánlatra oly könnyen nyílnak meg a művelt idegen előtt, mint másutt a fogadók.

A «valami» még ezeknél is becsebb: Palermonak lehető kevés a látnivalója. Mikor Olaszországot és Siciliát átbarangolván, a napszámos lelkiismeretességével letaroltuk mind azon élvezeteket, melyeket a művészet és történelem emlékeiben az őskor ránk hagyott, Palermóban mintegy puha párnán leli magát az eltompult utazó. Egy múzeum s egynéhány templom képezi Baedeker egész programját, mely alig egy-két napot vesz igénybe. A mi ezután következik, ép oly könnyű, mint kellemes «munka». A hátralevő napok és hetek azon nagyszámú nyaralók, kastélyok és campagnák

látogatásával telnek el, melyek a helybeli Principe, Duca, Marchese és Conte-családok (a hercegek és örgrófok itt sűrűn tenyésznek) birtokát képezik és az idegenek előtt vagy nyitva állanak, vagy igen könnyen megnyílnak. Az utas itt sétaközben kellemesen foglalkoztatja érzékét a szép iránt vagy kíváncsiságát s hamar otthonosnak érzi magát a buja, de jól ápolt növényzet közt, illatos virányokon, melyek majd a hegyoldal árnyasabb teknőibe simulnak, majd kikönyökölnek a tenger szellős, napos végtelenségébe. A kastély belsejét, termeit, szobrait és festményeit hamarosan megbámulva, szívesen visszasiet a parkba, virágzó narancs- és citromfák, pálmák és cziprusfák alatt elmerengeni, a mi valóságos gyógyító fürdő testnek és léleknek.

E nyaralók egyik legszebbike a Montelione hercegé, a Monte Pellegrino lejtőjén. Nyájasan dől e magasló hegy sziklás ölébe, mely Palermó látképén úgy uralkodik, mint Budapesten a Gellérthegy. A palota csarnokából a legtágabb kilátás nyílik egyrészt a tengerre, másfelől a széles virányra, mely közt a város terjeszkedik, s melyet a hegység félköre komolyan koszorúz. E nyaralóban játszódik le kis történetünk első fejezete, melyről előre megvallom, hogy semmi sem fog benne történni. Csak négy személy találkozik – illetőleg: nem találkozik – benne, kiket a véletlen, e kifogyhatatlan mesemondó, egy kettős regény bonyodalmaiba sodort.

A tengerpart.

A kert rácsozata előtt nyitott bérkocsi áll. Egy feltűnően szép pár készül abból kiszállni. A férfiú vagy harmincz éves; tekintete azok közül való, melyek gyöngédség és mosolygás közt is megtartják komolyságukat. A nő vagy tizenhatsz éves, szűziesen duzzadó barna szépség, kit azonban szökének hinne az ember, ha nagy, tengerkék szemeit kinyitja. Mindketten a rácskapú felé tartanak, hol a kapus elutasító mozdulattal mutatkozik. A rács mögül tudatja velök, hogy a nyaralót ma nem lehet megtekinteni. A herczeg és a herczegné ma reggel hazaérkeztek Rómából; a herczeg ágyban fekvő beteg. Az idegenek visszazállnak hintajukba, midőn fényes úri fogat hajtat föl, melynek láttára a kapus sietve kitarja a

rácsszárnyakat. E fogatban sugár hölgy ül, parancsoló komolysággal fiatal szép arcán; elmenet érdeklődő tekintetet vet a szép ifjú párra s meghallja, a mint a kékszemű kis hölgy mondja: «Beh kár, Oszkár! Úgy örültem ennek a sétának.» E *németül* mondott szavak fölkeltik az úri asszony figyelmét. A mint kiszáll, az idegenekre tekintve pár halk szót mond a portásnak s ez siet a pár után, mély bókkal jelentve, hogy a hercegnő ő kegyelmessége meghívja őket a park megtekintésére. A jövevények a parkba lépnek, mialatt a hercegnő a csarnokba vonul s ott megfordul, hogy még egy pillantást vethessen rájuk. Meg nem állja, hogy halk Ah! kiáltással ne adózzék a fiatal pár szépségének. «Összevalók!» sóhajtja. E sóhaj tán azt jelenti, hogy nem mind összevalók, a kik összekerülnek? Tán épenséggel azt árúlja el, hogy a közel hetvenéves herceg, ki fönn a selyemágyat nyomja, nem illő párja e lángoló szépségnek, a ki egy évvel ezelőtt hozzá kapcsolta fiatal életét? Ha így volt, a herceget kisebb szemrehányás érthette, mint nejt; mert a római Quirinal-fogadó összes vendégei, kik tavaly a table d'hôte tagjai voltak, tanúskodhattak róla, hogy a hercegnő volt az, ki a kissé arszlázkodó aggastyánt e feltűnő, sőt elfogulatlanok előtt egyenesen nevetséges frigyre úgyszólván provokálta.

Félóra telhetett el, mióta a fiatal házások a kertben jártak, midőn a hercegnő elhatározta, hogy szunnyadó férjét magára hagyja és egyet sétál a szabadban. A fasorok közt találkozott a párral és tiszteletteljes üdvözlőkre mint földijük, németül szólította meg. Meglepetéssel hallotta, hogy a menyecske olasz, férje pedig magyar. Nyájasan kísérte őket tovább, a kert szépségeit magyarázva, s jobbadára a férjhez intézte szavait, kinek komoly és tartózkodó modora érdekelte. Egy árnyas szőlőlugas kijáratához érkeztek s épen ki akartak lépni a sárguló indatető alól, midőn a

hercegnő csodálkozva vette észre, hogy az idegen férfi nejét hirtelen visszavonja a lugas árnyékába, a hercegnőt a beszélgetés derekában magára hagyván. Az úri hölgy ösztönszerűleg kitekintett, hogy ily feltűnő viseletének okát kutassa. De egy pillantás elég volt arra, hogy ő is mély pirulással a lugasba visszazökjék, mintegy elrejtőzve.

Egy árnyas szőlőlugas bejáratához értek.

Pedig semmi különös sem történt. A kavicsos úton egy úr sétált azon nyiltabb tér felé, hol a lugas végződött. Karcsú sugár férfiú volt, közel a negyven évhez, feltűnően ruganyos járással és határozott sasprofilal, melynek büszke vonalait a lágyan

pelyhedző szőke bajusz és szürke-kék szempár minden keménységből kivetközteté. Világias és előkelő megjelenésében semmi sem volt, a mi férfit vagy asszonyt első tekintetre visszariaszthatott.

A hercegnő csakugyan nem soká engedett az első hirtelen benyomásnak. Gyors elhatározás kifejezésével, noha eleinte habozó lépésekkel ismét a lugas nyílása felé tartott, mintha el volna tökéelve, hogy az új jövevénynyel elfogulatlanul találkozzék. De emez – lejtőn haladva – sebes járással már a park kijárata felé érkezett, s a hercegnő, kinek pirulását most sápadtság váltotta föl, már a portáslak előtt látta őt megállani, hol bevett szokás szerint nevét az idegenek könyvébe jegyezte. Még mielőtt a hercegnő közeledhetett volna, az idegen úr elhagyta volt a parkot.

A hercegnő oda ment a portás lakához és előkérte a könyvet. «Ő volt!» mondá németül és nagyon izgatottnak látszott, «Balgá félelem! Hisz úgy sem ismer!»

Az idegenek könyvében utolsónak e név állott: *Portenstein Erik herczeg*.

Mialatt a hercegnő elmerengve nézte az erőteljes vonásokat, melyekkel e név írva volt, a fiatal pár is a kijáráthoz közeledék. A hercegnő eléjük tartotta a könyvet, erősen szeme közé nézván a fiatal embernek.

– Egy neme a kényszernek, – mondá nyájasan, – hogy velem ismeretséget kössön. De ha talán előlem is ki akar térni, mint azon úr elől, ki most hagyta el a parkot, akkor feloldom a szokás alól.

A fiatal ember némán meghajtotta magát és kezébe fogta a tollat. A név, mely legalól állt, nem kerülheté el figyelmét, de úgy tett,

mintha egészen közönyösen hagyná. Mégis feltűnő távolságban írta alája a magáét: *Partos Oszkár, akad. festő, Bécsből*. A hercegnő célzatos megjegyzését, hogy azon úr elől ki akart térni, válasz nélkül hagyta.

A hercegnőnek, úgy látszott, ez nem volt kedvére. – Nem mulatna velünk, – kérde, – egy pillanatig szép nejevel? A házban van egy és más dolog, a mi művészeknek érdekes lehet. Egy kis társalgás is jól esnék honi nyelvemen.

A festő hiába czélozgatott a háziúr beteg állapotára – a nyájas meghívás elől ki nem térhetett. Föltevése, hogy a hercegnőnek különös oka volt őket marasztalni, alaposnak bizonyult; az úri högy folyton Portenstein hercegről szólt s nem szűnt meg őt kérdésekkel faggatni, hogy miért nem szeretne vele találkozni. Partos úr nem tagadta, hogy a herceget ismeri; de csak annyit mondott róla, hogy évek óta nem érintkeztek egymással s hogy kényes természetű okai vannak arra, hogy ne óhajtson vele találkozni. Többet nem lehetett belőle kivenni. Félórai ottmulatás után a fiatal pár elbúcsuzott s a hercegnő nem tudott meg mást, mint a fiatal festő bécsi lakása címét, «minden eshetőségre,» – mondá, – «mert magam is festek egy kicsit s Bécset még nem ismerem.»

Partos úr nejevel még az este elhagyták Palermót. A hercegnő Portenstein herceg után minden fogadóban tudakozódott, de eredmény nélkül. Csak az újságból tudta meg, hogy az előkelő turista a városban meg sem szállott, hanem csak arra mentében érintette a kikötőt, hogy a genuai hajóval, a melyen érkezett, Tunis felé utazzék.

II.

(Partos úr festménye)

A bécsi műtárlat déltájt meglehetősen üres volt. A magyar osztály egyik képe előtt már vagy negyedórája sugár termetű, majdnem túlságosan karcsú elegáns úr állott és több ízben csöndesen rázogatta a fejét. Egy másik úr, közepes termetű, kissé testes és daróczos Jaeger-öltözéke daczára előkelő alak, egy darabig szórakozottan kóborolt az osztály négy fala közt, míg a másik látogató különös viselkedése magára vonta figyelmét. A hogy mindig azt az egy festményt nézte, s alig távozva ismét visszatért, hogy újra fejcsóválva vizsgálja, az mégis furcsább volt, sem hogy fel ne költse a kíváncsiságot. A gyapot-ruhájú arszlánt különben is érdekelni látszott, hogy épen ez a festmény volt az, mely annyi figyelmet, vagy tán épen visszatetszést keltett a «magas» látogatonál. E jelző duplán illeti meg az idegen urat. Nemcsak czédrus hajlékonyságú magas alakja volt az, a mi a nagy urat elárulta, hanem egy feketén öltözött, csupasz arcú és kissé himlőhelyes férfiúnak jelenléte is, ki a küszöbön meredezett. Nyilván főkomornyikja vagy futárja volt, mert az idegennek méltóságos tisztelettel utána hordozta felöltőjét, látócsövét és múlajstromát.

– Erneste! – szólítá francziásan gazdája.

– Herczegség? –

– The name of the painter? – s újjal a képre mutatott.

A futár, ki nyilván mindenféle nyelvre és taglejtésre volt dresszirozva, egyet lapozott a lajstromban s pár percz mulva a katalógus nyelvén németül hangosan jelenté:

– 724. szám, Önimádat; Partos tanár. –

– Partosz, – ismétlé az idegen s arcza csalódást is, megnyugvást is mutatott. – C'est donc un Espagnol!

Ezzel tovább indult, de mégis fejét rázva, ismét visszanézett a képre.

A Jäger-mezben díszelgő úr élénken, de udvariasan útját állta.

– Megbocsát, uram, ha egy tévedéstől meg akarom menteni. A magyar osztályban vagyunk s e kép szerzője, ki véletlenül ismerősöm, magyarországi. Partosnak hívják, Partosch Oszkárnak. Szabad talán kérdezniem, hogy a festményt rossznak találja-e? Bárá Tessen, – tévé hozzá, könnyedén meghajtván magát.

– Portenstein Erik herceg, – viszonzá az idegen még mélyebbre hajtván fejét, s bokáit katonásan összecsapva, hogy a báró udvariasságát kamatoszul visszaadja. – Igen köszönöm az útbaigazítást. Erneste tehát rosszul olvasott. Magyar! Mindegy. A kép nagyon érdekes, különösen reám nézve az.

Mindketten visszatértek a festmény elé. A tárgya maga nem volt valami megragadó, de modora olyan, hogy a mű a rikító naturalizmus dívó alkotásai közt méltán feltűnhetett. Félig befüggönyözött festőteremben befejezett szűzanya-kép volt az állványhoz támasztva, teljes világosságban. Bal felől a festő állott, kezében palette és az utolsó vonásoktól még nedvesnek látszó ecset. Tekintete félig leleselkedve, félig mosolyogva egy átellenben álló fiatal nőalakon függött. Szegényesen öltözött lány volt és arcza nagyon hasonlított a festett Madonnához, de mégsem volt vele azonos. Nyilván mintául ült a képhez, s a festő kívánságára, ki a hatást ő rajta akarta kipróbálni, most nézhette először a kész

festményt. A dicsfény aranysugaraival pompázó istenasszonynak benyomása női mására hatalmas volt – és épen ez képezte a festmény eszmei tartalmát. Az alkotás fensége oly teljesen hatotta át az egyszerű leányt, hogy meglepedkezvén magáról, mintegy térdre akart borúlni. Hogy ezt meg is tegye, meggátolta úgy látszott a tudat, hogy ő a képpel azonos; de meg nem állta, hogy balját, mint áhítatos imádság közben, szívére ne szorítsa, jobbával pedig keresztet ne vessen homlokára. Ha a festő célja valóban az volt, hogy előadja, miként hat az eszményített szépség a vele szemben álló eredetire, akkor az eredménnyel meg lehetett elégedve.

– Azt tetszett mondani, – jegyzé meg Tessen báró némi szünet után,
– hogy e kép herczegségre nézve különös érdekléssel bír. Őszintén megvallom, azon kissé skeptikus mód, melylyel nézte, azt a benyomást tette reám, hogy a kép nem nyerte meg tetszését.

Thank You for previewing this eBook

You can read the full version of this eBook in different formats:

- HTML (Free /Available to everyone)
- PDF / TXT (Available to V.I.P. members. Free Standard members can access up to 5 PDF/TXT eBooks per month each month)
- Epub & Mobipocket (Exclusive to V.I.P. members)

To download this full book, simply select the format you desire below

